

‘Zoek de verklaring voor het gedrag van een terrorist niet in wat hij denkt, maar in hoe hij zich voelt.’

Presentatie van: Chris De Stoop - *Vrede zij met u, zuster*

(Brussel, Passa Porta, 16 februari 2010)

Rik Coolsaet*

Chris De Stoop voorstellen is geheel overbodig. Zijn boeken zijn stuk voor stuk spraakmakend, want ze dwingen de lezer het onderwerp dat erin behandeld wordt, op een onverwachte manier te bekijken. *Ze zijn zo lief, meneer* (1992), *Haal de was maar binnen* (1994), *Ze kwamen uit het Oosten* (2003) tonen Chris De Stoops meesterschap. Na lectuur heeft de lezer geen keuze dan de toestanden die hij beschrijft – mensenhandel, prostitutie, seksmaffia – door de ogen van de betrokkenen te bekijken, heel direct. Precies daarom heeft wat hij schrijft, vaak zo’n maatschappelijke en ook politieke impact.

Vrede zij met u, zuster vertelt het waargebeurde en inrieste verhaal van Muriel Degauque die vier jaar geleden haar *fifteen minutes of fame* kende toen zij als eerste westerse zelfmoordterroriste het nieuws haalde bij een zelfmoordaanslag in Irak. 38 was ze.

Voor het verhaal achter het bericht ging Chris De Stoop, als naar gewoonte, zijn materiaal verzoeken, dit maal tot in Irak en Syrië – maar hij dwaalde ook rond in de buurten waar Muriel opgroeide en leefde; hij dook in politiearchieven, trok op met Muriels familie en vrienden en hun advocaten. Hij kreeg toegang – het is een primeur – tot de dossiers van het federale parket, de Veiligheid van de Staat en de dienst Terro van de federale politie. Hij las daar verslagen van afgeluisterde telefoongesprekken en kreeg inzage in onderschepte mail- en sms-berichten.

En het eindresultaat maakt Chris De Stoops reputatie weer helemaal waar: wie dit boek zal gelezen hebben, zal zijn kijk op het terrorisme onvermijdelijk moeten bijstellen. Chris De Stoop geeft de jihadi-terrorist een gezicht en wat blijkt? Het gaat om een bijna banaal, want heel alledaags verhaal. De personages die worden opgevoerd, zijn mensen van vlees en bloed, mijlenver verwijderd van het beeld van de gestaalde superterrorist, dat zo vaak wordt opgehangen in media en officiële verklaringen.

Voor zover mij bekend is het nog nooit eerder gebeurd dat de levensloop van een *would-be* terrorist zo scherp werd geborsteld, zo nauwgezet werd gereconstrueerd. Ruud Peters deed het ooit voor,

* Rik Coolsaet is hoogleraar internationale politiek aan de Universiteit Gent. Hij is Voorzitter van de Vakgroep Politieke Wetenschappen (Universiteit Gent) en lid van de ‘Expert Group on Violent Radicalisation’ van de Europese Commissie (opgericht in 2006). Hij publiceerde ondermeer: *De mythe Al-Qaeda. Terrorismen als symptoom van een zieke samenleving* (Van Halewyck, 2004), *Belgium and Counterterrorism Policy in the Jihadi Era* (Academia Press, 2007) en *Jihadi Terrorism and the Radicalisation Challenge in Europe* (Ashgate, 2008)

met zijn schets van Mohammed Bouyeri, die in november 2004 Theo van Gogh vermoordde in Den Haag, op basis van diens computernotities. Maar in vergelijking met wat Chris De Stoop hier neerzet, blijft dat portret veel afstandelijker, minder direct, minder volledig.

Marc Sageman, een Amerikaans collega, die terrorisme niet in de boeken, maar in Afghanistan en de straten van New York heeft bestudeerd, zei ooit: zoek de verklaring voor het gedrag van een terrorist niet in wat hij denkt, maar in hoe hij zich voelt. Het verhaal van Muriel Degauque, haar man, Issam Goris, en hun vriendenkring is het verhaal van een groep mensen die zich slecht in hun vel voelen, zich verloren voelen in de samenleving (p. 56) en op zoek zijn naar zichzelf.

Muriel is een *drop-out*, leeft in onmin met haar naaste familie en vooral met zichzelf. Ze ligt in de knoop met wie ze is, nog bemoeilijkt als blijkt dat ze geen kinderen kan krijgen. Na moeilijke relaties vindt ze rust bij Issam Gooris, geboren uit een gemengd Belgisch-Marokkaans koppel. Dat hij zijn vader nooit heeft gekend, zou hem dan weer levenslang tekenen.

Het terrorisme- en radicaliseringsonderzoek heeft de afgelopen jaren sterk de nadruk gelegd op de factor 'zoeken naar identiteit'. Symptomatisch is de beschrijving van Issam Goris: 'Hij, Issam Goris, half Arabier en half Belg, halfbloed en bastaard, ongewenst kind van een Belgische losbol en een Marokkaanse cabaretdanseres, wilde zijn wortels vinden maar slaagt daar niet in. Die onzekerheid leek aan zijn binnenste te vreten als een worm. Zeker was hij alleen dat hij een slaaf was van Allah.'

Chris De Stoop laat een van zijn andere personages zeggen: 'ik zal mijn eigen identiteit wel zoeken'. Het personage vindt deze in een salafistische interpretatie van de islam. Dat doet ook de overige leden van Muriels vriendengroep. Wat zuigt hen in deze orthodoxe versie van de islam aan? Duidelijkheid, onwrikbare waarheden, een simpele wereld met goed en kwaad (p. 65) – m.a.w. wat elke sekte biedt aan ontwortelde mensen, die hun omgeving niet meer de basis kunnen. In een snel veranderende wereld raken samenlevingen soms de draad kwijt en worden individuen zeer gevoelig voor de lokgroep van simpele verhalen – het salafisme voor de enen, rechtsnationalisme voor de anderen. Beide bieden immers hetzelfde basisrecept aan: een wereld opgedeeld in Wij en Zij, waardoor schijnbare orde wordt aangebracht in een wanordelijke wereld.

Muriel Degauque en haar echtgenoot vinden in de islam een weg om hun groezelige achtergrond achter zich te laten, te overstijgen. Ze bouwen een eigen islam uit, *cut and paste*. Ze pikken de fatwa's en de hadith uit, die hun passend lijken en verzoenen een orthodoxe leer met facetten van de volksislam, de *djinns* bijvoorbeeld. In 'hun' islam vinden ze beiden een nieuwe familie. In haar zwarte *nikab* verschanst Muriel zich tegen de buitenwereld.

In die islam wordt ze ook iemand naar wie anderen opkijken, wat haar nooit eerder was overkomen. Ze blinkt uit in de studie van het Arabisch en wordt alomtgeprezen om haar medische gaven – die opnieuw meer te maken hebben met de volksislam dan met de rigoureuze islam van de schriftgeleerden.

Maar een salafist is nog geen terrorist. Een salafist is nog het best te vergelijken met een Getuige van Jehova, een ultraorthodoxe jood of een evangelisch christen.

Het verhaal van Muriel maakt duidelijk wat het verschil is tussen religieuze en politieke radicalisering. Dat lijkt mij een cruciaal onderscheid, dat noch in de media, laat staan in de politiek, maar ook niet in terrorismestudies naar waarde wordt geschat. Het eerste heeft alles te maken met zoeken naar identiteit. Het tweede daarentegen wordt geboren uit gevoelens van woede en aangedaan onrecht. Op zich is dat laatste geen foute houding – integendeel. Maar als woede omslaat in blinde wraak en de strijd tegen het onrecht uitmondt in een wereldbeeld waarin toekomstige slachtoffers niet langer

mensen van vlees en bloed zijn, maar enkel nog karikaturen – dat is men al een heel eind op het pad dat politieke radicalisering doet uitmonden in terrorisme.

Muriel Degauque en haar nieuwe vriendenkring beantwoorden bijna punt voor punt aan het profiel van de huidige generatie jihadi-terroristen, dat terrorisme-experts in de afgelopen jaren bijeen hebben gepuzzeld.

De huidige generatie terroristen hebben vaak geen religieus verleden. Dat geldt ook voor Muriel en haar vrienden. Bekeerlingen, zoals Muriel, zijn opvallend talrijk aanwezig onder hen. Vaak hebben ze gebroken met hun familie en knutselen ze een islam bijeen die hun groeiende politieke radicalisering begeleidt. Het zijn vaak eenzame figuren, die geen uitstaans hebben met concrete sociale of politieke actie om het lot van achteruitgestelden in de samenleving te verbeteren. Zij radicaliseren doorheen hun vrienden- of familiekring. Zij trekken zich op aan elkaar op en creëren dank zij het internet een virtuele gemeenschap van gelijkgezinden. Rekrutering komt er nauwelijks of niet aan te pas. Het gaat om zelfradicalisering en zelfrekrutering, een *bottom-up* proces.

Chris De Stoop beschrijft hoe Muriel en haar vrienden als doe-het-zelf terroristen: met eigen auto, op eigen houtje en dank zij hun eigen spaargeld trekken ze naar een jihadi-strijdzone, Irak in dit geval. Eenmaal aangekomen, vinden ze niet meteen aansluiting bij de een of andere groep. Een aantal onder hen gaat twijfelen over het nut van dit knoeiwerk en worstelen met groeiende eenzaamheid. Het is voor sommigen onder hen ook niet altijd even duidelijk of ze daar nu zijn om de jihad te gaan voeren of om een beeldschone vrouw te vinden – zeer tot ergernis van een van de plaatselijke jihadi's die geacht wordt hen naar een gepast strijdzone te brengen, maar dat steeds weer moet uitstellen omwille van de 'vrouwenkwetsies van de Belgen, die hem de keel beginnen uithangen'.

Dit wedervaren is verre van uniek. Het overkwam vorig jaar ook een groep van Frans-Belgische jihadi's, die bekend staat als de cel-Malika, naar Malika el-Aroud, de echtgenote van een van de moordenaars van de Afghaanse rebellenleider Massoud en icoon in de virtuele wereld van de internetjihadi's. De groep was begin 2008 na een trek van 6 weken aangekomen in de tribale zones van Pakistan. Ze hadden daarvoor 2000 € betaald aan mensensmokkelaars. Wat ze vervolgens meemaakten in Pakistan, was niet wat ze verwachtten. Ook zij werden niet met open armen ontvangen, maar als spionnen verdacht. Ze moesten zelf betalen voor training en uitrusting (900 €). Het grootste deel van hun tijd wachtten ze op missieorders die nooit kwamen. Gefrustreerd keerden drie onder hen eind 2008 terug naar België, werden er aangehouden. Hun proces gaat weldra van start.

Ter plaatse worden zulke amateuristische *copycats* bovendien misbruikt door de lokale groepen, bij wie ze terecht komen. Ze voelen zich wel verbonden met een virtuele gemeenschap van gelijkgezinden, maar als puntje bij paaltje komt, worden ze door de plaatselijke opstandelingen niet beschouwd als een van hen. Ze zijn en blijven buitenstaanders (aldus Momo). Muriel en haar man krijgen in Irak het etiket 'de gekken uit België' opgekleefd. Het verhaal van Muriel Degauque eindigt dan ook in triest. Zij belandt uiteindelijk zelfs niet bij zielsverwanten, maar bij een groepje ex-militairen en Saddamaanhangers, die de 'gekken uit België' maar al te graag inzetten als kanonnenvoer – in een geflopte aanslag waarbij alleen Muriel het leven laat, terwijl haar man (dank zij Belgische inlichtingen) wordt gedood nog voor hij aan een aanslag toe is.

De herhaalde nadruk op de vriendenkring in Muriel's verhaal is niet toevallig. Het is intussen geweten in de terrorismestudies dat een vriendenkring een cruciale omgeving is voor de radicalisering van een individu – veel belangrijker dan ideologie of godsdienst. Een kring van gelijkgezinden stroomlijnt de individuele zelfradicalisering van haar leden, schakelt alternatieve visies uit, stimuleert de neiging bij de leden om alle schuld bij de samenleving te leggen ('De Belgen gunden hem geen kans meer', zegt Momo op p.52). Groepsolidariteit helpt om toekomstige slachtoffers te ont-menselijken en de

neiging te onderdrukken die bij individuele leden zou kunnen opkomen om zich te onttrekken aan het politieke radicaliseringproces.

Het is binnen zulk een groepsdynamiek dat een persoonlijke gebeurtenis een individu doet kantelen, van een terrorist van het woord naar een terrorist van de daad. Voor de ene is die *trigger* een relatie met zijn vriendin die afspringt, voor Muriel is dat het overlijden van haar broer, voor een derde is het zijn moeder die hem aan de deur zet, waarop hij beslist naar Bagdad te gaan.

En daarmee zijn we beland met de hamvraag die het terrorismeonderzoek – en het politionele werk – al heel lang achtervolgt: waarom wordt iemand terrorist, terwijl iemand anders die in precies dezelfde omstandigheden is opgegroeid, dit pad niet opgaat ? Wat maakt dat de ene broer een terroristenleider wordt en de andere een rokkenjager in Thailand ?

Het verhaal van Muriel Degauque, zoals Chris De Stoop dit schetst, staat in schril contrast met de vaak gehoorde doemscenario's, onheilsberichten en hyperbolen over al-Qaeda en het internationaal terrorisme. Het illustreert hoe Osama bin Ladens grote project op een mislukking is uitgelopen. In plaats van de Moslimwereld in opstand te brengen tegen afvallige regimes en tegen het Westen, is het geworden tot een patchwork van zelfradicaliserende amateurs die, hoe gevaarlijk ze ook moge zijn, in het Westen en in de Moslimwereld snel aan het afglijden zijn tot wat ze in werkelijkheid zijn, een marginaal randverschijnsel – hetzelfde lot als alle eerdere terrorismegolven in het verleden te beurt viel.